

مقاله پژوهشی - فصلنامه علمی رهیافت

سال سیزدهم، شماره ۴۷، تابستان ۱۳۹۸
صفحه ۳ تا ۲۲

استعاره جاهلیت نوین و نقد تمدن غرب در دیدگاه حضرت آیت الله خامنه‌ای

مهدی نادری باب اناری / استادیار گروه علوم سیاسی دانشگاه شاهد Mahdinaderi35@gmail.com

چکیده

تلاش متفکران ایرانی با مسئله غرب‌شناسی منجر به شکل‌گیری طیف‌های مختلف فکری از غرب‌زدگی تا غرب‌ستیزی شده است. در این میان، شناخت دیدگاه‌های متفکران فعال گفتمان اسلام انقلابی در محیط جمهوری اسلامی بخاطر تاثیرگذاری در سپهر نظر و عرصه عمل حایز اهمیت است. شناخت ماهیت و نوع نگاه آیت الله خامنه‌ای به تمدن غرب مسئله‌ای اساسی در فهم جهت‌گیری و چگونگی تعامل یا تقابل انقلاب اسلامی با این پدیده است. راهبرد تمدنی انقلاب اسلامی در دیدگاه حضرت آیت الله خامنه‌ای بیانگر نگاه انتقادی ایشان به تمدن غرب می‌باشد. این نوشتار با بکارگیری روش تئوری داده بنیاد، درصدد پاسخ به این سوال اصلی است: «رهیافت انتقادی آیت الله خامنه‌ای نسبت به تمدن غرب چیست؟». یافته‌ها بر این نکته تاکید دارد که هسته اصلی نگاه انتقادی ایشان، استعاره جاهلیت مدرن است. در این نگاه، تمدن غرب در تداوم مسیر جاهلیت صدر اسلام گام بر می‌دارد. نشانه‌های این مسیر جاهلیت در خشونت رفتاری (سلطه، کشتار جمعی، غارت منابع، فقر جوامع) و طغیان شهوت (تبرج زنان) می‌توان یافت. در این میان، انقلاب اسلامی با ارائه گفتمان اسلام ناب محمدی (ص) در مسیری خلاف جاهلیت گام برداشته و خواهان عملیاتی کردن پیام بعثت نبوی (ص) برای زدودن جاهلیت مدرن است.

کلیدواژه: آیت الله خامنه‌ای، تمدن غرب، تمدن اسلامی، جاهلیت نوین.

تاریخ تأیید ۱۳۹۸/۰۴/۰۱

تاریخ دریافت ۱۳۹۸/۰۲/۱۷

مقدمه

در دوران جمهوری اسلامی از میان طیف‌های فکری حامی و منتقد تمدن غرب، شناخت دیدگاه‌های گفتمان اسلام انقلابی حائز اهمیت است. اهمیت نگاه نقادانه این گفتمان به تمدن غربی، اولاً قائل بودن به رسالت تمدن‌سازی برای انقلاب اسلامی و در ثانی، تجربه سیاست عملی و تاثیرگذاری فعال در زمینه و زمانه حال می‌باشد. متفکران گفتمان اسلام انقلابی، علمای طرفدار انقلاب اسلامی هستند که به اصالت فقه جواهری در فهم شریعت پایبند بوده و قرائتی جامع، حداکثری و فراگیر از اسلام ارائه می‌دهند. در دوره جمهوری اسلامی موثرترین نماینده فکری و عملی این گفتمان، امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری بوده و هستند. این گفتمان، از استعاره جاهلیت مدرن برای نقد تمدن غرب، بهره می‌برد. به صورت خاص، نگاه انتقادی حضرت آیت الله خامنه‌ای به تمدن غربی در طول قریب به سه دهه از رهبری انقلاب اسلامی، بصورت راهبردی سلباً به نفی مسیر تمدن غرب و ایجاباً به حرکت به سمت تمدن نوین اسلامی منجر شده است. نظر به اهمیت چنین مسئله‌ای، این نوشتار با کاربست روش تئوری داده بنیاد، در صدد پاسخ دادن به این سوال اصلی است: «رهیافت انتقادی آیت الله خامنه‌ای نسبت به تمدن غرب چیست؟».

پیشینه و نوآوری تحقیق

در رابطه با موضوع این مقاله، تاکنون نوشتاری مستقل به چاپ نرسیده است. تنها دو مقاله به بررسی موضوع جاهلیت نوین در دیدگاه رهبری پرداخته‌اند. نویسنده مقاله «دکترین امام خامنه‌ای در مواجهه با جاهلیت مدرن» به بیان چرایی و چگونگی مواجهه با جاهلیت مدرن می‌پردازد (منتظری، ۱۳۹۴). نویسنده‌ای دیگر در مقاله‌ای با عنوان «جاهلیت مدرن از منظر مقام معظم رهبری (مد ظله العالی) و شناسایی و تحلیل نقش ناجا در مبارزه با آن» اساساً تمرکز بر نقش ناجا در مواجهه با جاهلیت مدرن دارد (نک. آجرلویی و نظری، ۱۳۹۶). نوآوری مقاله پیش رو در مقایسه با دو مقاله مذکور، اولاً در تبیین چستی نگاه انتقادی، ابعاد و ریشه‌های چنین نگاهی است که در هیچ یک از این دو مقاله به آنها اشاره نشده است. ثانیاً در این مقاله تلاش شده است از مبانی نظری درون گفتمانی بجای برون گفتمانی در فهم اندیشه‌های مقام معظم رهبری استفاده شود. و ثالثاً هدف از تقریر این مقاله تبیین غرب شناسی در دیدگاه آیت الله خامنه‌ای است. مقالات دیگر منتشر شده، مسئله جاهلیت را در قرآن، سیره و تاریخ عصر نبوی (ص) مورد بررسی قرار داده‌اند که اساساً خروج موضوعی دارد.

۱. مبانی نظری

۱-۱. تجدیدشناسی در ایران معاصر

از دو سده گذشته، متفکران مسلمان از زوایای مختلفی به تمدن غربی نگریسته‌اند. تاریخ تحولات فکری، سیاسی و اجتماعی ایران معاصر بر این امر تأکید دارد که نوع نگاه نخبگان فکری و سیاسی به غرب، کم یا بیش منشاء تحولات و تأثراتی در بافت جامعه ایرانی بوده است. در نهضت مشروطه ایرانی، معرکه جهان بینی‌ها بین گفتمان‌های دینی با گفتمان‌های ملی و غرب‌گرا و یا در میان هر یک از این گفتمان‌ها، گویای این مهم است. به نظر می‌رسد بتوان در ساحت فکر و اندیشه، بر تعمیق تدریجی نگاه متفکران ایرانی به تمدن غرب، صرف نظر از خوش‌بینی یا بدبینی آنها به غرب، اذعان نمود. در این فرآیند تکاملی، جریان غالب فکری در عصر مشروطه نگاه «تکنیکی»، در دوران پهلوی نگاه «جامعه‌شناختی» و در دوران جمهوری اسلامی نگاه «معرفت‌شناختی» به تمدن غرب داشته‌اند. هر چند که برون داد نگاه متفکران ایرانی به غرب، از «غرب‌زدگی» تا «غرب ستیزی» در سیلان است (شریعت و نادری، ۱۳۹۳: ۱۰۳-۱۰۵).

در دوران نهضت مشروطه، به‌رغم تلاش روشنفکران ملی‌گرایی چون مستشارالدوله (مستشار الدوله، ۱۳۹۳: ۴۷-۴۹) و طالبوف برای این‌همانی بین آموزه‌های اسلامی و دستاوردهای تمدن غربی (طالبوف، ۱۳۵۶: ۱۰۹) و همچنین ضدیت روشنفکران غرب‌گرایی چون ملکم خان (اصیل، ۱۳۷۶: ۸۳) و فتحعلی آخوندزاده با اسلام و زبان عربی (آخوندزاده، ۱۳۵۱: ۱۵)، وجهه غالب نگاه آنها به غرب «تکنیکی» بوده و از منظر «ترقی» به آن می‌نگریستند. در این دوران، هر چند علامه محمد حسین نائینی در کتاب تنبیه الامه و تنزیه المله نگاهی ژرف‌تر به دستاوردهای تمدن غرب داشت (نائینی، ۱۳۶۱: ۴۹). اما در نهایت، غلبه فکری با روشنفکران غرب‌گرا بود.

در دوران پهلوی به موزات عینی شدن رهیافت تکنیکی به غرب در قالب نگاه تک خطی به توسعه، کشف حجاب، باستان‌گرایی و تلاش برای به حاشیه راندن آموزه‌های اسلامی، به تدریج جریانی از روشنفکران در جامعه ایرانی به انتقاد از تمدن غربی پرداختند که وجهه مشترک آنها، نگاه «جامعه‌شناختی» به غرب بود. جلال آل احمد با نگارش کتاب‌هایی چون غرب‌زدگی و در خدمت و خیانت روشنفکری، تلاش کرد نگاهی گزینشی به دستاوردهای تمدن غرب داشته باشد: «بحث در طرز برخورداری‌هاست با ماشین و تکنولوژی... (بحث در

این است که) ما نتوانستیم شخصیت فرهنگی - تاریخی خودمان را در قبال ماشین و هجوم جبری‌اش حفظ کنیم؛ بلکه مضمحل شده‌ایم» (آل احمد، ۱۳۴۱: ۲۷-۲۸). همچنین علی شریعتی با رویکردی جامعه‌شناختی (خرمشاد و سرپرست سادات، ۱۳۹۳: ۳۳)، با نقد دو طیف از مقلدین غربی و مرتجعین سنتی، بر ضرورت تغذیه از سنت شرقی و انتخاب منطقی از غرب تاکید می‌کند: «بر پایه‌های فرهنگی خود آگاهانه خودمان، خودمان بمانیم اما در برابر غرب، خود آگاهانه و مستقل... انتخاب کنیم» (شریعتی، ۱۳۷۷: ۱۲۲).

در این میان، تاریخ تجدیدشناسی در ایران معاصر حکایت از روشنفکرانی (در دهه ۵۰ به بعد) دارد، که غالباً از منظر «معرفت‌شناختی» به تامل درباره تجدید پرداخته‌اند (نک. پورچناری و همکاران، ۱۳۹۳). این روشنفکران نگاهی عمیق‌تر و انتقادی‌تر به سنت و تجدید داشته و طیف‌های مختلف فکری از قبیل سنت‌گرایانی چون سید حسین نصر، غرب‌ستیزانی چون احمد فردید (نک. فردید، ۱۳۸۹: ۱۲۰) را در بر می‌گیرد. به عنوان مثال، حسین نصر نگاهی معرفت‌شناسانه به تمدن غرب داشته و آن را تجربه‌ای شکست خورده می‌داند: «تمدن متجدد به صورتی که از دوران رنسانس به بعد، در جهان غرب بسط یافته، تجربه‌ای شکست خورده است». به اعتقاد حسین نصر، اگر کسی تمدن غرب را «با همه آن مفروضات بنیادی‌اش درباره ماهیت عالم و آدم، چیزی جز تجربه‌ای ناموفق بداند، روشی کاملاً غیر علمی» در پیش گرفته است (نصر، ۱۳۸۳: ۴۰-۴۱).

۲-۱. مفهوم شناسی جاهلیت

استعاره جاهلیت، استعاره‌ای است که آیت الله خامنه‌ای برای بیان وضعیت تمدنی غرب از آن بهره می‌جوید. در فرهنگ سیاسی برآمده از انقلاب اسلامی، ضرورت فهم دقیق واژگان و اصطلاحات دوچندان بوده و این امر باید از طریق رویکرد درون‌گفتمانی و نه برون‌گفتمانی صورت گیرد. واکاوی ریشه و نظام معنایی جاهلیت در گفتمان دینی، بنیان‌های نظری نگاه حضرت آیت الله خامنه‌ای را نشان می‌دهد.

۱-۲-۱. استعاره جاهلیت در گفتمان اسلامی

به اعتقاد کارشناسان جاهلیت به معنای فقدان علم، آگاهی و دانش نیست بلکه در مقابل عقل قرار دارد. جاهلیت یعنی هر گونه رفتاری که دلالت عقلانی نداشته و به عبارتی فعل حکیمانه نباشد (امانی، ۱۳۹۲: ۳۴-۳۵). در ادبیات قرآنی و روایی، جاهلیت برای نامیدن وضعیت غیر اسلامی یا ضد اسلامی بکار رفته است. در کتب روایی شیعه، روایات معصومین

(ع) تحت عنوان کتاب «العقل و الجهل» و نه کتاب «العلم و الجهل» تبویب شده است (نک. کلینی، ۱۴۰۷). بعثت پیامبر اکرم (ص) در میان اعراب جاهلی حکایت از رفتار، آداب و فرهنگ و رسوم خاص این قوم دارد که در برخی از آیات قرآن، از آنها با واژگان جاهلی و مشتقات آن یاد شده است. از منظر قرآن کریم، مقدس شمردن برخی حیوانات (مانده: ۱۰۳)، میگساری (بقره: ۲۱۹)، رباخواری (بقره: ۲۷۵ و ۲۷۶)، حقارت زن (نحل: ۵۸ و ۵۹)، زنده به گور کردن دختران (تکویر: ۸)، اجبار کنیزان به زنا (نور: ۳۳)، زنا (اسراء: ۳۲)، رباخواری (بقره: ۲۷۵ و ۲۷۶)، شرک، عدم نیکی به والدین و کشتن فرزندان از بیم فقر (انعام: ۱۵۱)، مصادیق رفتار جاهلی اعراب عصر پیامبر (ص) بوده است (اسماعیل باغستانی، ۱۳۹۳، ج ۹: ۵۱۱-۵۱۲).

در چهار آیه از قرآن کریم مستقیماً واژه جاهلیت با تعبیری همچون «أَفْحَكَمَ الْجَاهِلِيَّةَ» (مانده: ۵۰)، «تَبَرَّجَ الْجَاهِلِيَّةَ» (احزاب: ۳۳)، «حَمِيَةَ الْجَاهِلِيَّةِ» (فتح: ۲۶) و «ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةَ» (آل عمران: ۱۵۴)، بکار رفته است. دلالت‌های تفسیری مفسران شیعه بر نکاتی چند تاکید دارد:

یک. اطلاق جاهلیت بر باور و تفکر باطل و نادرست: به اعتقاد علامه طباطبایی ظن الجاهلیه (آل عمران: ۱۵۴) دلالت بر پندارهای جاهلی - اعتقاد به رب الانواع - دارد که برخی از یاران پیامبر (ص) داشتند و در وصف خدا، حق نبود (طباطبایی، ۱۴۱۷، ج ۴: ۷۳).

دو. اطلاق جاهلیت بر تبعیت از هوا و هوس انسانی (حکم غیر الهی): به اعتقاد علامه طباطبایی أَفْحَكَمَ الْجَاهِلِيَّةَ (مانده: ۵۰) اشاره به حکم دارد. انسان یا باید از حکم خداوند پیروی کند و یا باید تابع هوا و هوس انسانی باشد. تبعیت از هوا و هوس انسانی مصداقی از حکم جاهلیت است (طباطبایی، ۱۴۱۷، ج ۵: ۵۸۳). از اینرو می‌توان گفت که زمان جاهلیت مختص یک دوره تاریخی خاص نیست بلکه هر زمان که مردم از حکم خداوند فاصله گیرند دوران جاهلیت است (قرائتی، ۱۳۷۵، ج ۳: ۱۱۱).

سه. اطلاق جاهلیت بر تبرج زنان: به اعتقاد علامه طباطبایی، منظور از تَبَرَّجَ الْجَاهِلِيَّةَ (احزاب: ۳۳)، جاهلیت قدیم است (طباطبایی، ۱۴۱۷، ج ۱۶: ۴۶۲). به اعتقاد آیت الله مکارم شیرازی دلالت این آیه بیان حکم حجاب برای سایر زنان بوده و بی بندوباری و برهنگی زنان در تمدن کنونی غرب بیانگر آن است که جاهلیت اولی در مقابل جاهلیت قرن بیستم است (مکارم شیرازی، ۱۳۸۰، ج ۱۷: ۳۱۵).

چهار. اطلاق جاهلیت بر موانع پذیرش ایمان: به اعتقاد آیت الله مکارم شیرازی حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ (فتح: ۲۶)، بیانگر حمیت، تعصب و خشم جاهلی به مثابه بزرگترین سد کفار برای پذیرش دعوت خداوند است (مکارم شیرازی، ۱۳۸۰، ج ۲۰: ۹۵).

می‌توان نتیجه گرفت که در ادبیات قرآنی، استعاره جاهلیت در قباحات نوعی از اخلاق، رفتار و آداب و رسوم به کار رفته است. سوالی که مطرح می‌شود این است که آیا اطلاق آن عصری است یا فراعصری؟ مختص اعراب جاهلی زمان بعثت است یا می‌تواند در دوره‌های زمانی دیگر کاربرد داشته باشد؟ آنچه از روایات معصومین علیهم السلام فهم می‌شود آن است که استعاره جاهلیت هم در وصف صفات اعتقادی، اخلاقی و رفتاری اعراب عصر پیغمبر (ص) بکار رفته است (خطبه دو نهج البلاغه) و هم درباره نکوهش برخی از باورها، اخلاق‌ها و رفتارهای مسلمانان. به عنوان مثال، فاطمه زهرا سلام الله علیها با اشاره به عبارت قرآنی «أَفْحَكُمُ الْجَاهِلِيَّةُ» در خطبه فدک، نافرمانی مردم از احکام الهی را محکوم و تحلیل می‌فرماید (طبرسی، ۱۴۰۳، ج ۱: ۱۰۴). همچنین امام صادق علیه السلام، سیره حضرت مهدی عج را در عصر ظهور همچون پیامبر اکرم (ص) که مبارزه با جاهلیت بود؛ بیان می‌فرمایند: «امام مهدی (عجل الله تعالی فرجه الشریف) مانند پیامبر (ص) به اسلام عمل خواهد کرد. همان گونه که پیامبر (ص) آنچه از روش جاهلیت بود را از میان برد، امام عصر (ع) نیز روش‌های جاهلی پیش از ظهور خود را نابود خواهد ساخت و اسلام را از نو پی ریزی خواهد کرد» (النعمانی، ۱۳۹۹: ۲۳۱).

۲-۱. استعاره جاهلیت در گفتمان انقلاب اسلامی

در دیدگاه متفکران انقلاب اسلامی نیز استعاره جاهلیت برای نشان دادن احوال عصر کنونی و وضعیت تمدنی غرب بکار رفته است. امام خمینی (ره)، قرن بیستم را مصداقی از عصر جاهلی به شمار می‌آورند (خمینی، ۱۳۸۷، ج ۱۷: ۵۱). حضرت امام (ره) در جایی دیگر در وصف جوانان شهادت طلب چنین می‌گوید: «امروز میلیون‌ها جوان... از تفرعن‌ها و خودنمایی‌های جاهلیت قدیم و جدید متنفرند و من خودم را خادم یک چنین ملتی می‌دانم و به این خدمت افتخار می‌کنم» (خمینی، ۱۳۸۷، ج ۲۰: ۳۳۳).

شهید مطهری، مسیر نظام اخلاقی حاکم بر زندگی غرب را رو به توحش و آن را مصداقی از «جاهلیت» می‌نامد (مطهری، ۱۳۶۵: ۱۴۳). وی با نقد دیدگاه راسل در رابطه با

تابو بودن مسئله ستر عورت، حرکت تمدنی غرب در این زمینه را جاهلی به حساب می‌آورد (مطهری، ۱۳۶۵: ۱۴۲).

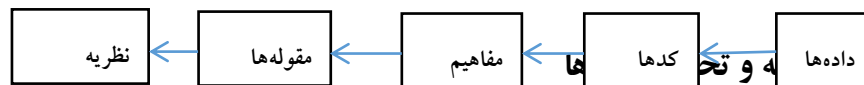
در دیدگاه آیت الله جوادی آملی، حیات جاهلانه مفهومی کلی است که مصادیق و مراتب متفاوتی دارد (جوادی آملی، ۱۳۸۱: ۳۳). به باور ایشان، «آنچه در جاهلیت مدرن می‌گذرد یعنی مدرنیته همان جاهلیت کهنه است؛ و پلیدی را در هر ظرفی ارائه کنند پاک نخواهد شد، بلکه ظرف نوین را نیز می‌آلاید» (جوادی آملی، ۱۳۸۸: ۸۸). ایشان زندگی اعراب پیش از اسلام را مصداقی از «جاهلیت نازل» می‌داند و در مقابل بر این نکته تاکید دارد که در روایات و متون دینی از تداوم داشتن «درجات عمیق تر جاهلیت» تا ظهور منجی آخر الزمان اشاره شده است: «زیرا این مرتبه از جاهلیت به معنی فقدان مظاهر زندگی و تمدن و از دست دادن رفاه و ابزار آن نیست» (جوادی آملی، ۱۳۸۱: ۳۳).

آیت الله مصباح با نقد شک گزایی و نسیت گزایی در نظام معرفت شناسی غرب، بر حصولی بودن معرفت یقینی از منظر قرآن کریم (و بِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ) تاکید می‌کند و ضمن سرزنش شک گزایان، وضعیت نظام معرفتی غرب را، مصداقی از جاهلیت نوین می‌داند (مصباح یزدی، ۱۳۸۷، ج ۱: ۴۹).

۳. روش تحقیق

در این نوشتار تلاش شده است با کاربرست روش تئوری داده بنیاد، مسئله پژوهش مورد تحلیل و تبیین قرار گیرد. علت استفاده از این روش بدین خاطر است که بیانات مقام معظم رهبری از سال ۱۳۶۸ تا کنون بسیار گسترده بوده و مخاطب با حجم انبوهی از داده‌ها مواجه است. برای برون رفت از سرگردانی و فهم دقیق از موضوع پژوهش در اندیشه آیت الله خامنه‌ای روش تئوری داده بنیاد امکانی را فراهم می‌سازد تا مخاطب بصورت روشمند با حرکت از جزء به کل (کنار هم قرار دادن داده‌ها در سطحی وسیع و تقسیم آن) به فهم دقیق، جامع، منطقی و نظام‌مند دست یابد. در تعریف روش تئوری داده بنیاد، چنین گفته شده است: «فرآیند ساخت یک نظریه مستند و مدون، از طریق گردآوری سازمان یافته داده‌ها و تحلیل استقرائی مجموعه داده‌های گردآوری شده به منظور پاسخ گویی به پرسش‌های نوین در زمینه‌هایی که فاقد مبانی نظری کافی برای تدوین هرگونه فرضیه و آزمون آن هستند» (منصوریان، ۱۳۸۶: ۵). نمونه برداری در این روش، غیر تصادفی و هدفمند می‌باشد و فرآیند نمونه برداری تا زمانی که به اشباع نرسد همچنان تداوم دارد (دانایی فر، ۱۳۸۴: ۴۰).

مهرایی و همکاران، ۱۳۹۰: ۲۰). در این روش تحلیل داده‌ها مبتنی بر سه عنصر اصلی (کدها، مفاهیم و مقوله‌ها) انجام می‌گیرد (دانایی فر و امامی، ۱۳۸۶: ۸۱-۸۲). پیش‌برد تحقیق طی فرآیند سه گانه انجام می‌گیرد: ۱. کدگذاری باز ۲. کدگذاری محوری ۳. کدگذاری انتخاب. می‌توان مسیر تکاملی تئوری در این روش را مطابق با شکل زیر ترسیم نمود (دانایی فر، ۱۳۸۴: ۶۰):

۴-۱. کدگذاری باز و شروع کدگذاری محوری

در کدگذاری باز، محقق تلاش می‌کند ضمن جمع‌آوری داده‌ها، نکات مربوط به موضوع پژوهش - مثل جاهلیت نوین - را استخراج و احصاء نماید و طی مراحل کدگذاری، مفهوم‌سازی نماید. با پایان فرآیند مفهوم‌سازی (کدگذاری باز)، محقق می‌تواند با بازخوانی مفاهیم، اقدام به مقوله‌بندی کند (شروع کدگذاری محوری). «مفاهیم» داده‌های اولیه تحلیل و «مقوله‌ها» سطحی انتزاعی‌تر از مفاهیم می‌باشند که در واقع شالوده ساختن نظریه به شمار می‌آیند. پژوهشگران مختلف با توجه به موضوع پژوهش و گستردگی آن، نتیجه کدگذاری باز را به شیوه‌های متفاوتی ارائه می‌دهند (دانایی فر و امامی، ۱۳۸۶: ۸۰-۸۱؛ همچنین نک: نادری ۱۳۹۵).

نظر به اینکه استعاره جاهلیت هسته اصلی نگاه انتقادی آیت الله خامنه‌ای در شناخت و نقد تمدن غرب است؛ برای انجام کدگذاری باز، مجموعه بیانات مقام معظم رهبری از سال ۱۳۶۸ تا ۱۳۹۵ به عنوان نمونه مطالعاتی انتخاب شد. در نظام کدگذاری، علامت اختصاری p در معنای نکات کلیدی (POINT) است. حروف انگلیسی a,b,c,d,e,f,g,h,i,j,k,m,n, بیانگر سخنرانی‌هایی است که از استعاره جاهلیت برای شناخت و نقد غرب استفاده شده است. بعد از حروف انگلیسی اعدادی آمده‌اند که بیانگر شماره نکاتی است که از آن سخنرانی، استخراج شده است. به عنوان مثال کد Pa4، بیانگر نکته کلیدی شماره 4 است که از بیانات مقام معظم رهبری در دیدار «مسئولان نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی ۱۳۹۴/۱۰/۸» استخراج شده است.

جدول ۱: شناسه کدها			
pg	در دیدار فرماندهان ارشد نظامی انتظامی ۱۳۸۹/۰۱/۲۲	Pa	در دیدار مسئولان نظام و میهمانان کنفرانس وحدت اسلامی ۱۳۹۴/۱۰/۸
ph	در دیدار جمعی از زنان ۱۳۷۱/۹/۲۵	Pb	در دیدار شرکت کنندگان در سی و دومین دوره مسابقات بین‌المللی قرآن کریم ۱۳۹۴/۳/۲
pi	در دیدار جمعی از پرستاران ۱۳۷۰/۸/۲۲	Pc	در دانشگاه افسری و تربیت پاسداری امام حسین علیه‌السلام ۱۳۹۴/۰۲/۳۰
Pj	در جلسه دهم تفسیر سوره بقره ۱۳۷۰/۸/۸	Pd	در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی ۱۳۹۴/۰۲/۲۶
Pk	خطبه‌های نماز جمعه تهران ۱۳۶۹/۱/۱۰	Pe	در دیدار مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی ۱۳۹۳/۳/۶
Pm	در دیدار با جمع کثیری از بانوان ۱۳۶۸/۱۰/۲۶	Pf	در دیدار مسئولان نظام در روز عید مبعث ۱۳۸۹/۴/۱۹

در راستای کدگذاری باز، داده‌های مرتبط با موضوع جاهلیت مورد شناسایی، استخراج و کدگذاری قرار گرفت. نظر به اینکه آوردن تمامی جداول کدگذاری منجر به فراتر رفتن از حد مجاز حجم مقاله است به نمونه‌ای از آن جداول اشاره می‌شود (نک: جدول ۲).

جدول شماره ۲: کدگذاری باز پیرامون موضوع جاهلیت در دیدگاه آیت الله خامنه‌ای

کد	داده	مفاهیم	مقوله
Pa1	«این، آن چیزی نیست که از من و شما مدعیان پیروی از اسلام و پیغمبر متوقف است؛ این کافی نیست. ما هم باید در صدد آن باشیم که در دنیای مرده امروز و در دنیای آفت‌زده امروز روحی بدمیم» (۱۳۹۴/۱۰/۸)	انتظار دمیدن روح توسط پیروان اسلام در دنیای مرده	تکلیف مسلمانان
Pa3	«فضیلت‌ها به وسیله ابزارهای قدرتهای مادی سرکوب می‌شوند؛ عدالت سرکوب می‌شود؛ انسانیت و اخلاق سرکوب می‌شود؛ خون انسان‌ها به دست قدرتمندان بی‌محابا بر زمین جاری می‌شود؛ ملت‌هایی به خاطر غارت‌زده بودن به وسیله قدرت‌ها، از گرسنگی جان می‌دهند. این وضع امروز دنیا است.» (۱۳۹۴/۱۰/۸).	سرکوب فضیلت، عدالت، اخلاق، غارت منابع و قتل انسان‌ها بواسطه ابزارهای قدرت مادی	عامل جاهلیت

کد	داده	مفاهیم	مقوله
Pa4	«این هم مثل همان جاهلیت دوران قبل از ظهور اسلام است؛ این هم جاهلیت است.» (۱۳۹۴/۱۰/۸).	جاهلیت امروز همچون جاهلیت قبل از اسلام	تداوم جاهلیت
Pb1	«نگذاریم جاهلیت، خود را بر جوامع ما و بر زندگی ما تحمیل کند؛ که کرده است.» (۱۳۹۴/۳/۲).	لزوم مقابله با جاهلیت تحمیلی	مقاومت اسلامی در برابر جاهلیت
Pb2	«امروز دنیای اسلام در چنبره فشار نظامهای جاهلی رنج میبرد و درد می‌کشد.» (۱۳۹۴/۳/۲).	سلطه جاهلی بر دنیای اسلام	سلطه نظام‌های سیاسی جاهلی بر دنیای اسلام
Pb3	«قرآن می‌خواهد ما را از فشار (جاهلیت) این تحمیل‌ها خارج کند؛ باید به اینجا برسیم. قرآن را فرا بگیریم، با قرآن انس بگیریم، در مقابل قرآن تسلیم باشیم، برای حرکت به سمت اهداف قرآنی عزم و اراده به خرج بدهیم؛ آن وقت می‌توانیم.» (۱۳۹۴/۳/۲).	تسلیم قرآن شدن عامل برون رفتن از جاهلیت	راهکار خروج از جاهلیت التزام به قرآن
Pc1	«در مقابل این پرچم، در مقابل این گفتمان، گفتمان جاهلیت امروز دنیا است.» (۱۳۹۴/۲/۳۰)	گفتمان اسلامی در مقابل گفتمان جاهلیت نوین	تقابل گفتمانی
Pc2	«گفتمان اسلامی، طرف‌دار عدالت است، طرف‌دار آزادی بشر است، طرف‌دار از بین رفتن زمینه‌های استکبار و استعمار است، طرف‌دار نابودی نظام سلطه در همه جهان است؛ یعنی در دنیا دو جناح سلطه‌گر و سلطه‌پذیر وجود نداشته باشد؛ این گفتمان نظام اسلامی است؛ این همان پرچمی است که دست شما است.» (۱۳۹۴/۲/۳۰)	شاخص گفتمان اسلامی: خواهی، آزادی خواهی، نابودی نظام سلطه	شاخص گفتمان اسلامی
Pc3	«نقطه مقابل آن، یک گفتمان ظالمانه، زورگویانه، متکبرانه و خودخواهانه است از سوی قدرت‌های انحصارطلب عالم، قدرت‌های سلطه‌گر عالم که متکی به بنگاه‌های اقتصادی بزرگ جهانند؛ همیشه دنیا بوده‌اند، امروز هم هستند.» (۱۳۹۴/۲/۳۰)	شاخص گفتمان جاهلی نوین: ظالمانه، زورگویانه، متکبرانه، خودخواهانه	شاخص گفتمان جاهلی
Pc4	«در گذشته با صراحت و وقاحت آشکار زبانی، حقیقت خودشان را نشان می‌دادند؛ امروز در پوشش‌های گوناگون الفاظ زیبا، مثل حقوق بشر، مثل عدم خشونت و امثال اینها، منافقانه و ریاکارانه کار خودشان را پیش می‌برند؛ اما چشمان	پوشش گفتمان جاهلی: حقوق بشر، عدم خشونت	قالب‌های نمود گفتمان جاهلی

کد	داده	مفاهیم	مقوله
	تیزبین ملت‌ها می‌تواند تشخیص بدهد؛ می‌تواند این دو گفتمان را در مقابل هم ببیند. (۱۳۹۴/۲/۳۰)		
Pc5	«این دو گفتمان با هم آشتی نمی‌کنند، این دو گفتمان به هم نزدیک نمی‌شوند؛ نمی‌توانند آشتی کنند. یک گفتمان ظلم و ستم‌گری با مظلومان و ملت‌ها است؛ یک گفتمان حمایت از مظلومان و مقابله با ظالمان است؛ اینها چطور می‌توانند دست به هم بدهند؟ چطور می‌توانند به هم نزدیک بشوند؟ و امروز دنیا این را می‌داند، دنیا این را می‌فهمد» (۱۳۹۴/۲/۳۰)	سازش پذیر نبودن گفتمان جاهلی و گفتمان اسلام	تقابل گفتمانی
Pd1	«بعثت برای مقابله با «جاهلیت» آمد. جاهلیت در ادبیات اسلامی، دوران قبل از طلوع نبوت پیامبر مکرم است» (۱۳۹۴/۲/۲۶)	جاهلیت در تقابل با بعثت	تقابل گفتمانی
Pd2	«جاهلیت فقط به معنای فقدان علم نیست؛ در تعبیرات اسلامی و در ادبیات اسلامی، جاهلیت معنای بسیار وسیع‌تری دارد؛ بخشی از جاهلیت، فقدان علم و نداشتن علم است اما جاهلیت به معنای وسیع عبارت است از غلبه و حاکمیت نیروی شهوت و غضب انسانی بر محیط زندگی (گم) شدن فضائل و حاکم شدن رذائل (شده)	جاهلیت به معنای وسیع عبارت است از غلبه و حاکمیت نیروی شهوت و غضب انسانی بر محیط زندگی (گم) شدن فضائل و حاکم شدن رذائل	ماهیت جاهلیت
Pd4	«این می‌شود جاهلیت. از آن طرف شهوت، از این طرف غضب؛ آن‌وقت محیط زندگی، اسیر این دو احساس سرکش بی‌مهار قرار می‌گیرد. اسلام آمد این وضعیت را دگرگون کند. البته عیناً همین در دربارهای ایران ساسانی هم بود، در دربارهای امپراتوری روم هم بود، در بقیه جاهایی هم که امپراتوری‌ها و دربارها و حکمرانی‌های ظالمانه و طاغوتی بود وجود داشت. اسلام در مقابل همه این واقعیت زشت قد برافراشت؛ للعلمین نذیراً؛ همه جهان را مخاطب هشدار خود قرار داد؛ این پیام اسلام است» (۱۳۹۴/۲/۲۶)	اسیر بودن انسان در شهوت و غضب	نشانه جاهلیت
Pd5	«جاهلیت، امروز هم در دنیا وجود دارد؛ ما باید چشم‌مان را باز کنیم و جاهلیت را بشناسیم؛ امروز هم عیناً همین معنا وجود دارد؛ شهوت‌رانی بی‌حساب، بی‌مهار، بی‌منطق. امروز منطلق شهوت‌رانی در دنیای غرب «تمایل» است؛ «می‌گوییم چرا همجنس‌بازی را، همجنس‌گرایی را ترویج می‌کنید؟	وجود شهوت‌رانی بی حساب، بی مهار و بی منطق در دنیای امروز/	لزوم شناخت جاهلیت مدرن/ نشانه‌های

کد	داده	مفاهیم	مقوله
	میگویند خوب، این یک تمایل بشری است؛ این منطقتان است! همینها که در عرصه شهوت‌رانی و عدم رعایت هیچ خط قرمزی در باب شهوات جنسی و شهوات گوناگون بشری ایستادگی و توقف نمیکنند و پیش میروند، نوبت به قساوت که میرسد، همان وضعیت را انسان اینجا هم مشاهده میکند: انسانها را می‌کشند، بی‌گناه‌ها را می‌کشند، بدون هیچ جرمی ملت‌ها را مورد سرکوب قرار میدهند؛ این جاهلیتی است که امروز وجود دارد؛ جاهلیت مدرن» (۱۳۹۴/۲/۲۶)	همجنس بازی/شهوت جنسی، کشتن بی‌گناهان و سرکوب ملت‌ها	جاهلیت مدرن
Pd6	«فروق این جاهلیت با جاهلیت صدر اول - جاهلیت اولی به تعبیر قرآن - این است که امروز جاهلیت، مسلّم و مجهّز است به سلاح علم، به سلاح دانش؛ یعنی علم که مایه رستگاری انسان باید باشد، وسیله‌ای شده است برای تیره‌روزی انسان، برای بدبختی جوامع بشری. آن کسانی که امروز به دنیا دارند زور میگویند، با تکیه به فراورده‌های دانش خود است که دارند زور میگویند؛ این سلاحی که دارند ساخته شده و فراورده دانش است، ابزارهای اطلاعاتی که دارند، ابزارهای امنیتی که دارند، ابزارهای عظیم تبلیغاتی که دارند، اینها فراورده‌های علم است؛ همه آنها در خدمت همان شهوت و غضب است. این وضع امروز دنیا است. جامعه اسلامی با یک چنین واقعیتی مواجه است و این را دنیای اسلام باید احساس کند، باید درک کند.» (۱۳۹۴/۲/۲۶)	جاهلیت امروز مجهّز به سلاح علم ابزارهای اطلاعاتی/تبلیغاتی و امنیتی (فراآورده‌های علمی) در خدمت شهوت و غضب	تفاوت جاهلیت مدرن با اولی
Pd7	«امروز جاهلیت باز تولید شده است؛ با توان بسیار بالا، با خطر صدها بلکه هزارها برابر جاهلیت روزهای اول و دوران اول اسلام. البته اسلام هم بحمدالله امروز مجهّز شده است. نیروی عظیم اسلامی با استفاده از ابزارهای گوناگون، امروز در دنیا گسترده است. و امید موقّیّت، امید غلبه بر ترفند دشمنان امید کمی نیست؛ امید بالایی است؛ چیزی که لازم است در درجه اول «بصیرت» است و در درجه دوم «عزم و همت»؛ این چیزی است که ما ملت‌های مسلمان به آن احتیاج داریم.» (۱۳۹۴/۲/۲۶)	بازتولید و خطرناک بودن جاهلیت مدرن نسبت به اولی / بصیرت و عزم و همت لازمه فائق آمدن بر جاهلیت	تشدید جاهلیت در دوران معاصر/ راهکار جاهلیت

۲-۴. کدگذاری محوری و انتخابی

پژوهشگر در گام بعد تلاش می‌کند تا از طریق «دسته‌بندی و مقایسه»، مفاهیم برآمده از کدگذاری باز را ذیل مقوله‌های فرعی‌تر طبقه‌بندی نماید (کدگذاری محوری). در ادامه پژوهشگر طی فرآیند رفت و برگشت و بازخوانی داده‌ها به استحکام مفاهیم و مقوله‌ها می‌پردازد. در این مرحله، داده‌های سازماندهی شده در قالب مقوله‌های اصلی و فرعی و ابعاد محدودتری دسته‌بندی می‌شوند (کدگذاری انتخابی). نمای جامع و کامل کدگذاری محوری و انتخابی را می‌تواند در جدول شماره ۳ دید.

(جدول شماره ۳: کدگذاری محوری و انتخابی پیرامون موضوع جاهلیت در دیدگاه آیت الله خامنه‌ای)

مقوله اصلی	مقوله فرعی	مفاهیم	مشخصات	کدها				
استعاره جاهلیت و نقد تمدن غرب	گفتمان اسلام ناب (ص) محمدی	انقلاب اسلامی نماینده‌گفتمانی	پرچم انقلاب اسلامی در مقابل گفتمان جاهلیت امروز دنیا	Pc1				
		شاخص‌های گفتمانی	عدالت خواهی، آزادی خواهی، نابودی نظام سلطه، فضیلت‌گرایی و اخلاق‌مداری	Pc2				
	گفتمان جاهلیت مدرن	ماهیت جاهلیت	«جاهلیت به معنای وسیع عبارت است از غلبه و حاکمیت نیروی شهوت و غضب انسانی بر محیط زندگی (گم شدن فضائل و حاکم شدن رذائل)؛ جاهلیت یعنی مقابله با حق، توحید، حقوق انسان، و سعادت»	Pd2, Pf2				
						شاخص‌های گفتمانی	ظالمانه، زورگویانه، متکبرانه، خودخواهانه	Pc3
						مبتنی بر شهوت مبتنی بر خشونت	از یک طرف مهارگسیختگی شهوات نفسانی؛ از طرفی دیگر فساوت و ویرانگری و خون‌ریزی/ اسیر بودن انسان در شهوت و غضب	Pd4, Pd3
		اشکال رفتاری جاهلی	«در گذشته با صراحت و وقاحت آشکار زبانی، حقیقت خودشان را نشان می‌دادند؛ امروز در پوشش‌های گوناگون الفاظ زیبا، مثل حقوق بشر، مثل عدم خشونت و امثال اینها، منافقانه و ریاکارانه کار خودشان را پیش می‌برند»	Pc4				
			رفتار آشکار جاهلی در گذشته رفتار منافقانه جاهلی در حال					

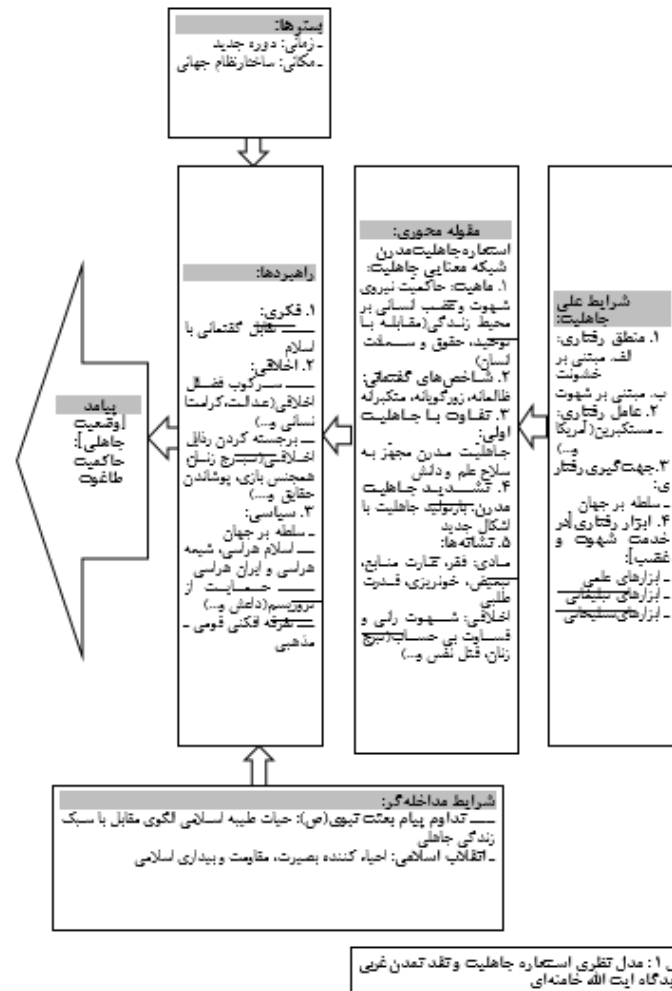
مقوله اصلی	مقوله فرعی	مفاهیم	مشخصات	کدها
استعاره جاهلیت و نقد تمدن غرب		تداوم جاهلیت (جاهلیت‌نوین)	جاهلیت، امروز هم در دنیا وجود دارد/دوران جاهلیت پایان نیافته است/ این هم مثل همان جاهلیت دوران قبل از ظهور اسلام است.	Pd5, Pf2, Pa4
		لزوم شناخت جاهلیت مدرن	ما باید چشمان را باز کنیم و جاهلیت را بشناسیم	Pb3, Pd5, Pe3, Pb1
		ابزارهای جاهلیت مدرن	دانش و فناوری‌های پیشرفته ابزارهای جاهلیت نوین، جاهلیت مجهز به سلاح علم و دانش (علم بجای رستگاری وسیله‌ای برای بدبختی جوامع بشری)	Pf3, Pd6, Pd11, Pe3, Pd6
		ابزارهای علمی	ابزارهای اطلاعاتی، تبلیغاتی و امنیتی (فراآورده‌های علمی) و همگی در خدمت شهوت و غضب	
		ابزارهای تبلیغاتی	سلاح هسته‌ای و تسلیحات نظامی ابزارهای جاهلیت نوین	
گشتمان جاهلیت مدرن	نشانه‌های جاهلیت مدرن	نشانه‌های مادی	کشتن بی گناهان و سرکوب ملت‌ها، غارت منابع و قتل انسان‌ها، تبعیض، ضعف، فقر، جنگ مستکبران برای توسعه قدرت، زورگوئی، سلب امنیت	Pe1, Pe2, Pe3, Pf1, Pgl1,
		نشانه‌های اخلاقی	بی عدالتی، نادیده گرفتن کرامت انسانی، عمده کردن مسائل جنسی و نیازهای جنسی، تبرج زنانه، پوشاندن حقایق در لوای سلاح تبلیغات مدرن، غلبه شهوترانها بر اکثر مردم جهان، وسیله قرار دادن زن برای التذاذ مردان، وجود شهوترانی بی حساب، بی مهار و بی منطق در دنیای امروز، همجنس بازی، قساوت، سرکوب فضیلت، عدالت و اخلاق	Ph1, Pm1, Pd5, Pa2, Pa3, Pb4

کدها	مشخصات	مفاهیم	مقوله فرعی	مقوله اصلی
Pd6	«فرق این جاهلیت با جاهلیت صدر اول - جاهلیت اولی به تعبیر قرآن - این است که امروز جاهلیت، مسلح و مجهز است به سلاح علم، به سلاح دانش.»	تفاوت جاهلیت مدرن با جاهلیت اولی		استعاره جاهلیت و نقد تمدن غرب
Pd7	«امروز جاهلیت بازتولید شده است؛ با توان بسیار بالا، با خطر صدها بلکه هزارها برابر جاهلیت روزهای اول و دوران اول اسلام.»	تشدید جاهلیت مدرن		
Pb2, Pd9, Pd10, Pb4	سلطه و فشار نظام‌های سیاسی جاهلی بر دنیای اسلام حمایت آمریکایی‌ها از تروریسم(داعش)/ دست استکبار در ایجاد تروریسم و در ترویج تروریست‌ها و در کمک به آنها و پشتیبانی آنها ایران هراسی و اختلاف افکنی و ایجاد تفرقه مذهبی در منطقه(ایران در مقابل عرب، فلان قومیت در مقابل فلان قومیت دیگر، شیعه در مقابل سنی) حمایت از دولت جعلی صهیونیست علی رغم فشار بر مردم فلسطین در غزه	سلطه بر جهان حمایت از تروریسم ایران هراسی و تفرقه افکنی و مذهبی و قومی حمایت از دولت جعلی صهیونیست	سیاست‌های جاهلیت نوین	استعاره جاهلیت و نقد تمدن غرب
Pi1	آفریقا، امریکای لاتین و شرق آسیا بسط نشانه‌های جاهلیت مدرن(بی حجایی)	گستره جاهلیت مدرن	گفتمان جاهلیت مدرن	
Pa3, Pd8, Pd9, Pd10, Ph1,	استکبار، قدرت‌های مادی، امریکا، دولت جعلی صهیونیستی	عاملین جاهلیت مدرن		
Pd1	بعثت برای مقابله با «جاهلیت» آمد.	جاهلیت در تقابل با بعثت	تقابل گفتمانی	
PC5	«این دو گفتمان به هم نزدیک نمی‌شوند؛ نمی‌توانند آشتی کنند. یک گفتمان گفتمان ظلم و ستیزه‌گری با مظلومان و ملت‌ها است؛	عدم سازش پذیری گفتمان جاهلی و اسلام	اسلام با جاهلیت	

مقوله اصلی	مقوله فرعی	مفاهیم	مشخصات	کدها
راهکار مقابله با جاهلیت مدرن			یک گفتمان گفتمان حمایت از مظلومان و مقابله با ظالمان است»	
		احساس تکلیف همگانی	انتظار دمیدن روح توسط پیروان اسلام در دنیای مرده	Pa1
		حیات طیبه اسلامی	حیات طیبه اسلامی الگوی مقابل با سبک زندگی جاهلی	Pn1
		التزام به قرآن	تسلیم قرآن شدن عامل برون رفت از جاهلیت	Pb3, Pk1
		بصیرت، عزم و همت	آگاهی دنیای اسلام از جاهلیت و برون رفت قرآنی/ بصیرت و عزم و همت لازم فائق آمدن بر جاهلیت/ هوشیاری، عمل مدبرانه و شجاعانه	Pb3, Pd7, Pg2

برون داد کد گذاری محوری و انتخابی (جداول فوق الذکر) نشان می‌دهد، مسئله جاهلیت مدرن در منظومه فکری مقام معظم رهبری حکایت از نگاهی انتقادی به تمدن غرب است. همانطور که در بیان مسئله ذکر شد؛ از سده گذشته تا کنون دیدگاه‌های فنی، جامعه‌شناختی و معرفت‌شناسی متفکران ایرانی به تمدن غربی، طیف‌های مختلف فکری از غرب ستیزی تا غرب گرایی را در بر گرفته است. در این میان، دیدگاه حضرت آیت الله خامنه‌ای در شناخت و نقد تمدن غربی، معرفت رویکرد «الهیات سیاسی اسلام» مبتنی بر قرائت شیعی و گفتمان اسلام سیاسی در ایران معاصر است. در این دیدگاه، استعاره جاهلیت مدرن برای بیان وضعیت، اوضاع و احوال حاکم بر تمدن غربی بکار می‌رود. منطق غالب خشونت گرایانه و شهوت گرایانه رفتاری حاکم بر محیط زندگانی تمدن غربی سبب شده است که سمت و سوی این تمدن سلطه گرایانه باشد و مستکبران و ابرقدرت‌هایی چون آمریکا و متحدان، با به خدمت گرفتن ابزارهای علمی، تبلیغاتی و تسلیحاتی مدرن، بار دیگر در عصر جدید، مظاهر حیات جاهلی به تعبیر قرآن کریم را احیاء نمایند. جاهلیت مدرن، نشانه‌های مادی و اخلاقی به همراه دارد. غارت منابع طبیعی ملت‌ها، جنگ، کشتار و خونریزی، فقر، تبعیض و قدرت طلبی از جمله نشانه‌های مادی و سرکوب فضایل، شهوت رانی، قتل نفس، همجنس بازی و تبرج زنان از نشانه‌های اخلاقی جاهلیت می‌باشد.

در این میان، جریان جاهلیت مدرن برای تداوم سیطره فکری - عملی راهبردهایی در پیش گرفته است: ۱. راهبرد فکری و گفتمانی: تقابل گفتمانی جاهلیت با گفتمان اسلام ناب محمدی (ص) امری مبنایی و بنیادی است. ۲. راهبرد اخلاقی: سرکوب فضائل اخلاقی (عدالت، کرامت انسانی و...) و برجسته کردن رذایل اخلاقی (تبرج زنان، همجنس بازی، پوشاندن حقایق و...). راهبرد اخلاقی گفتمان جاهلیت است. ۳. راهبرد سیاسی: اتخاذ سیاست‌های سلطه‌گرایانه بر جهان، اسلام‌هراسی، شیعه‌هراسی و ایران‌هراسی، حمایت از تروریسم (داعش و...)، تفرقه افکنی قومی - مذهبی نمونه‌های از راهبرد سیاسی است. پیامد تداوم وضعیت جاهلی، حاکمیت طاغوت می‌باشد. با این حال، به اعتقاد حضرت آیت الله خامنه‌ای همچنان که جریان جاهلیت از گذشته در اشکال مختلف تداوم داشته است؛ جریان و پیام بعثت نبوی (ص) نیز تداوم داشته و دارد. حیات طیبه اسلامی، الگوی زندگانی و بدیل حیات جاهلی می‌باشد که مسلمانان با ایمان به خدای متعال و عمل صالح باید آن را محقق سازند. در دنیای جدید، انقلاب اسلامی ایران با ارائه گفتمان اسلام ناب محمدی (ص) منادی پیام بعثت برای جاهلیت زدایی از حیات بشری می‌باشد. بر این اساس بصیرت، مقاومت و بیداری اسلامی از ملزومات جاهلیت زدایی در عصر کنونی می‌باشد. شکل ذیل تلاش کرده است در قالب مدل نظری به بیان منظومه فکری رهبری در شناخت و نقد تمدن غرب پردازد.

نتیجه گیری

نگاه انتقادی آیت الله خامنه‌ای به تمدن غرب، از منظر معرفت شناسی بوده و متأثر از الهیات سیاسی اسلام است. از میان سه رویکرد تجویزی (غرب گرایی، غرب ستیزی و غرب گزینی) اندیشمندان ایرانی در مواجهه با تمدن غربی، رویکرد آیت الله خامنه‌ای در مواجهه با این تمدن، «غرب گزینی» است. غرب گزینی به معنای سنجش مبانی فکری و دستاوردهای تمدن غرب و تفکیک سره از ناسره است. از اینرو، پیشرفت‌های علمی و فناوری در تمدن غرب از مصادیق سره و اخذ آن در گفتمان انقلاب اسلامی همواره مورد تاکید بوده و

فرهنگ و هویت حاکم بر این تمدن از مصادیق ناسره می‌باشد. در تفکر ایشان، استعاره جاهلیت نوین برای تبیین وضعیت و جهت‌گیری تمدن غرب می‌باشد. این استعاره ریشه در آموزه‌های وحیانی و سیره معصومین علیهم السلام داشته و دلالت بر رفتارهای غیراسلامی یا ضد اسلامی دارد. در این نگاه، تمدن غرب با بکارگیری ابزارهای پیشرفته علمی و فناوری، تبلیغاتی و تسلیحاتی و همچنین راهبردهای فکری (تقابل گفتمانی با اسلام)، اخلاقی (سرکوب فضایل و برجسته کردن رذایل اخلاقی) و سیاسی (سلطه‌گری، اسلام ستیزی و ایران هراسی) در تداوم مسیر جاهلیت صدر اسلام گام بر می‌دارد.

در این راستا، انجام پژوهشها و تحقیقات کمی و عینی بر رفتار و عملکرد (نظیر میزان خشونت، بزهکاری و جنگ طلبی) بازیگران رسمی و غیر رسمی غرب، جهت مستندسازی کاربست استعاره جاهلیت نوین در نقد تمدن غرب توصیه می‌شود.

منابع و مآخذ:

- قرآن کریم
- آجرلویی، محمود و نظری منظم، مهدی (۱۳۹۶). «جاهلیت مدرن از منظر مقام معظم رهبری (مد ظله العالی) و شناسایی و تحلیل نقش ناجا در مبارزه با آن»، **فصلنامه بصیرت و تربیت اسلامی**، سال چهاردهم، شماره ۴۳.
- آخوندزاده، میرزا فتحعلی (۱۳۵۱). **مقالات**، گردآورنده باقر مؤمنی، تهران: انتشارات آوا.
- اسدی، ناصر (۱۳۹۳). «تحلیل گفتمانی سیاست خارجی آیت الله خامنه‌ای (گفتمان تعاملگرایی ضد نظام سلطه)»، **پژوهش‌های سیاست اسلامی**، سال دوم، شماره پنجم، بهار و تابستان.
- اصیل، حجت الله (۱۳۷۶). **زندگی و اندیشه میرزا ملکم خان ناظم الدوله**، تهران: نشر نی.
- آل احمد، جلال (۱۳۴۱). **غریب‌دگی**، تهران: رواق.
- امام علی علیه السلام (۱۴۱۴). **نهج البلاغه**، گردآوری سید رضی، قم: موسسه نهج البلاغه.
- امانی، محمد علی (۱۳۹۲). **سنن جاهلی عرب و روش برخورد قرآن کریم**، تهران: دانشگاه امام صادق علیه السلام.
- باغستانی، اسماعیل (۱۳۹۳)، مدخل «جاهلیت»، در: **دانشنامه جهان اسلام**، ج ۹.
- پورچناری، محمد و سجادی، حمید و باقیان زارچی، مرتضی (۱۳۹۳). «مفهوم‌سازی جریان‌های نواندیشی دینی معاصر در سه حوزه ضرورت، امکان و رویکرد نظری»، **پژوهش‌های سیاست اسلامی**، دوره ۲، شماره ۵.
- جوادی آملی، عبد الله (۱۳۸۸). **تسنیم**، قم: اسراء.
- جوادی آملی، عبد الله (۱۳۸۱). **نسبت دین و دنیا**، محقق علیرضا روغنی، قم: اسراء.
- خرمشاد، محمد باقر و سرپرست سادات، ابراهیم (۱۳۹۳)، «الگو شناسی مردم سالاری دینی در آرا اندیشوران دوره پهلوی دوم»، **پژوهش‌های سیاست اسلامی**، سال دوم، شماره پنجم، بهار و تابستان.
- حسینی، روح الله (۱۳۸۷). **صحیفه امام**، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام، ج ۱۷ و ۲۰.
- دانا نایی فر، حسن و امامی، سید مجتبی (۱۳۸۶). «استراتژی‌های پژوهش‌های کیفی: تاملی بر نظریه‌پردازی داده‌بنیاد»، **اندیشه مدیریت**، پاییز و زمستان سال اول.
- دانا نایی فر، حسن (۱۳۸۴). «تئوری پردازی با استفاده از رویکرد استقرایی: استراتژی مفهوم سازی داده بنیاد»، **دوماهنامه علمی پژوهشی دانشور رفتار**، دانشگاه شاهد، سال ۱۲ شماره ۱۱.
- شریعت، فرشاد و نادری، مهدی (۱۳۹۳). «رهیافت نظری انقلاب اسلامی در مواجهه با مدرنیته غربی»، **رهیافت انقلاب اسلامی**، سال هشتم، شماره ۲۸.
- شریعتی، علی (۱۳۷۷). **ویژگی‌های قرون جدید**، تهران: چاپخش.
- طالبوف، عبدالرحیم (۱۳۵۶). **مسائل الحیات**، به کوشش باقر مؤمنی، تهران: انتشارات شبگیر.
- طباطبایی، سید محمد حسین (۱۴۱۷). **تفسیر المیزان**، ترجمه موسوی همدانی سید محمد باقر، قم: دفتر انتشارات اسلامی جامعه مدرسن حوزه علمیه، ج ۴ و ۵ و ۱۶.
- طبرسی، احمد بن علی (۱۴۰۳). **الاحتجاج**، نشر مرتضوی.
- فردید، احمد (۱۳۸۹)، «مبارزه بنده با مدرنیته است»، **فرهنگ عمومی**، شماره دوم، دی و بهمن.
- قرائتی، محسن (۱۳۷۵). **تفسیر نور**، موسسه در راه حق، ج ۳.
- کلینی، ابو جعفر (۱۴۰۷). **الکافی**، مصحح علی اکبر غفاری، تهران: دار الکتب الاسلامیه.
- لطیفی، میثم، چگین، میثم و محسن فرجی (۱۳۸۹). «الگوی عملکرد شوراهای کمیته انضباطی دانشجویی: رویکردی داده بنیاد»، **راهبرد فرهنگ**، شماره ۱۰ و ۱۱، تابستان و پاییز.
- مجموعه بیانات مقام معظم رهبری موجود در سایت: <http://farsi.khamenei.ir>
- مستشارالدوله، یوسف خان (۱۳۹۳). **یک کلمه**، ویراسته امیر حکیمی، از مجموعه پرسه در مشروطه، نسخه الکترونیکی.
- مصباح یزدی، محمد تقی (۱۳۸۷). **کاوش‌ها و چالش‌ها**، تحقیق و نگارش محمد مهدی نادری قمی، ابراهیم حسینی، قم: موسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (قدس سره)، ج ۱.
- مطهری، مرتضی (۱۳۶۵). **مسئله حجاب**، تهران: صدرا.
- مکارم شیرازی، ناصر (۱۳۸۰). **تفسیر نمونه**، تهران: دارالکتب الاسلامیه.
- منتظری، غلامرضا و منتظری، مصطفی (۱۳۹۴). «دکترین امام خامنه‌ای در مواجهه با جاهلیت مدرن»، **نشریه مطالعات انقلاب اسلامی و دفاع مقدس**، سال اول، شماره ۲.
- منصوریان، یزدان (۱۳۸۶). «گردن‌دو تئوری چیست و چه کاربردی دارد؟»، **همایش چالش‌های علم اطلاعات**، اصفهان: دانشگاه اصفهان.
- مهرابی، امیر حمزه و همکاران (۱۳۹۰). «معرفی روش‌شناسی نظریه داده بنیاد برای تحقیقات اسلامی (ارائه یک نمونه)»، **مدیریت فرهنگی سازمانی**، سال نهم، شماره ۲۳، بهار و تابستان.
- نادری، مهدی (۱۳۹۵). «مدل نظری حیات طیبه به مثابه آرمان انقلاب اسلامی در دیدگاه حضرت آیت الله خامنه‌ای»، **پژوهش‌نامه انقلاب اسلامی**، سال ۶، شماره ۲۰.
- نائینی، محمد حسین (۱۳۶۱). **تنبیه الامه و تنزیه المله**، با توضیح سید محمود طالقانی، تهران: شرکت سهامی انتشار.
- نصر، سید حسین (۱۳۸۳). **اسلام و تکنوهای انسان متجدد**، ترجمه انشاء الله رحمتی، تهران: نشر سهروردی.
- النعمانی، ابراهیم (۱۳۹۹). **التبیه**، تصحیح علی اکبر غفاری، تهران: مکتبه الصدوق.